

บทที่ 8

หลักทั่วไปในการสอน

ขอบข่ายของเนื้อหา

1. ความสำคัญ
2. แนวคิดของการสอน
3. ลักษณะการสอนที่ดี
4. หลักจิตวิทยาพื้นฐานบางประการในการเรียนการสอน
5. ลักษณะของครูที่ดี
6. การเตรียมการสอน
7. สรุป
8. คำถามและกิจกรรมประกอบท้ายบทที่ 8

จุดประสงค์ในบทที่ 8

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายสรุปแนวคิดของการสอนได้อย่างมีเหตุผล
2. บอกลักษณะการสอนที่ดีได้
3. อธิบายเชิงวิเคราะห์ลักษณะของครูที่ดีได้
4. อธิบายวิธีการเตรียมตัวสอนของครูได้
5. อธิบายสรุปแนวคิดที่สำคัญของหลักทั่วไปของการสอนได้

บทที่ 8

หลักทั่วไปในการสอน

1. ความสำคัญ

วิชาการสาขาต่าง ๆ ในปัจจุบันได้พัฒนาอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง โดยเฉพาะวิชาการในสาขาของการสอน เช่น วิธีการสอน หลักการเรียนรู้ อุปกรณ์เครื่องใช้ประกอบการสอน สิ่งเหล่านี้ได้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างละเอียดลึกซึ้งมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ครูผู้สอนไม่นำสิ่งใหม่เหล่านี้มาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ทั้งนี้ อาจมีเหตุปัจจัยบางประการที่เป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับการนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มาใช้

ปัญหาที่พบสำหรับ ครูสุขศึกษาคือไม่สามารถใช้กระบวนการสอนที่เร้าความสนใจของนักเรียน การดำเนินการสอนในวิชาสุขศึกษากระทำไปตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ไม่ได้เน้นที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสุขภาพของนักเรียนเป็นหลัก ถึงแม้ว่าก่อนสอนครูจะเป็นผู้กำหนดจุดประสงค์การสอนก็ตาม ดังนั้น ปัญหาที่สำคัญมักจะเกี่ยวข้องที่ตัวครูเสมอ ๆ เช่น ครูไม่รู้จักจัดกระบวนการเรียนการสอนอย่างไร ครูใช้อุปกรณ์การสอนไม่เป็น ครูขาดสำนึกที่จะทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสุขภาพ นักเรียนไม่มีโอกาสแสดงความคิด เพราะครูเป็นผู้บอกเนื้อหาวิชาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจมีผลทำให้สติปัญญาของนักเรียนด้อยลงไป นักเรียนไม่เกิดแนวคิดในการระมัดระวังอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดกับสุขภาพของตน ครูจึงควรพยายามศึกษาวิธีการสอนให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ ให้มาก ครูควรตระหนักเสมอว่าทำอย่างไรนักเรียนจึงจะเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงและมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสุขภาพอย่างถาวร

การสอนสุขศึกษาจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นกระบวนการที่ครูต้องเตรียมตัวเตรียมประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดเนื้อหา ข้อเท็จจริง ความรู้ แนวคิดหลักที่ดีทางสุขภาพ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมแก่นักเรียน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ทางสุขภาพ เจตคติทางสุขภาพ และการปฏิบัติที่ส่งเสริมสุขภาพ

เคยมีผู้กล่าวเสมอว่า "วิชาสุขศึกษาใคร ๆ ก็สอนได้เพราะมีแบบเรียนอยู่แล้วมากมาย"

คำกล่าวนี้ไม่ถูกต้องและเป็นจริงเสมอไป ถ้าครูที่ไม่มีความรู้ทั้งวิชาครูและวิชาการสุศึกษาอาจสอนได้ก็โดยการบอกให้นักเรียนจดข้อความ หรือเนื้อหาต่าง ๆ ลงในสมุดเท่านั้น แล้วก็จัดการวัดผลไปตามเกณฑ์ที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ ซึ่งถ้าตามโรงเรียนต่าง ๆ มีครูประเภทนี้มากแนวโน้มของประชาชนประเทศไทยในอนาคตคงขาดความระมัดระวังเอาใจใส่ดูแลสุขภาพของตนเองเป็นแน่แท้ ดังนั้น จึงขอก้าวในขั้นนี้ว่าการสอนสุศึกษาจะบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ ขึ้นอยู่กับครูและกระบวนการสอนของครูเป็นสำคัญ ถ้าจะสอนโดยการให้ความรู้เพียงอย่างเดียวครูคนไหนก็สอนได้ แต่ถ้าสอนแล้วทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทุกด้านควร เป็นครูที่มีความรู้ทั้งวิชาครูและวิชาการสุศึกษา และต้องมีเทคนิคในการจัดกระบวนการสอนอื่น ๆ ประกอบด้วย เป็นต้น

2. แนวคิดของการสอน

การสอนเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับครูและนักเรียน การสอนโดยทั่วไปควรคำนึงถึงหลักการใหญ่ ๆ 2 ประการ ดังนี้คือ

2.1 ปรัชญาการศึกษา หมายถึงแนวคิดหลักที่กำหนดหรือวางเป็นจุดมุ่งหมายไว้ว่าต้องการจะให้บุคคลเป็นเช่นไร ลักษณะของปรัชญาการศึกษาต้องมีลักษณะดังนี้คือ

2.1.1 ย่อมเป็นไปตามกาล หมายความว่าต้องการเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงระยะเวลา เช่น นักการศึกษาเคยเห็นความสำคัญของครู ยกย่องให้ครูเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนการสอน หรือให้ความสำคัญของวิชาการยกย่องให้วิชาการเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนการสอน ซึ่งในสภาพปัจจุบันนักศึกษายอมรับกันว่านักเรียนควรมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนการสอน

2.1.2 ต้องเข้าใจถึงหลักปรัชญาการศึกษาที่ยึดถือกันในปัจจุบัน หมายความว่าประเทศชาติต้องการบุคคลที่มีคุณลักษณะคุณสมบัติเช่นไร ปัจจุบันได้กระทำไปตามที่กำหนดจนได้ประชาชนที่มีคุณลักษณะคุณสมบัติเช่นนั้นหรือไม่

2.1.3 ปรัชญาการศึกษาทำให้ความมุ่งหมายของการศึกษาลาดเคลื่อนไปในปัจจุบันมักตั้งความมุ่งหมายของการศึกษาไว้ดังนี้

- สัจการแห่งตน (Self realization)

- มนุษย์สัมพันธ์ (Human relationship)
- ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ (Economic efficiency)
- หน้าที่พลเมือง (Civic responsibility)

2.2 หลักจิตวิทยา การยึดถือหลักจิตวิทยาของนักการศึกษาย่อมเปลี่ยนแปลงไป เช่น

2.2.1 การพัฒนาการของนักเรียน ทั้งทางสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ว่ามีผลมาจากสภาพของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม

2.2.2 จิตวิทยาการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย

- ทฤษฎีพฤติกรรมโดยมีหลักการที่สำคัญว่าพฤติกรรมของคนหรือสัตว์ ย่อมเกิดจากสิ่งยั่วยุหรือเกิดจากสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่ง
- ทฤษฎีสนาม โดยมีหลักการที่สำคัญคือจะเห็นความสำคัญของส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อย

จากแนวคิดของการสอนจึงพอสรุปว่าการสอนเป็นกระบวนการต่าง ๆ ที่กระทำหรือส่งเสริม หรืออำนวยความสะดวกให้กับบุคคลได้เจริญงอกงามขึ้นมาก ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ทั้งยังสามารถปรับตนเองให้ชีวิตมีความสุขด้วย

3. ลักษณะการสอนที่ดี

การเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกัน กลวิธีสอนของครูจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งส่วนหนึ่งของการศึกษา เป็นกระบวนการในการให้การศึกษา ซึ่งครูผู้สอนจัดให้กับนักเรียน เพื่อจะได้เรียนรู้ได้โดยสะดวก ถ้าครูผู้สอนรู้จักใช้วิธีการสอนที่ดีที่เหมาะสมแล้ว จะทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางที่พึงปรารถนาได้ เช่น นักเรียนจะเกิดความรู้ความเข้าใจในบทเรียนหรือในเนื้อหาวิชาการที่ครูสอน นักเรียนจะเกิดทักษะและความชำนาญในวิชาการที่เรียนรู้นั้น นักเรียนจะเกิดเจตคติที่ดีต่อสิ่งที่ได้เรียนรู้ นักเรียนสามารถนำความรู้ต่าง ๆ ที่ตนเองได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ นักเรียนสามารถนำความรู้ต่าง ๆ ไปแก้ปัญหาได้ หรือนำความรู้ที่ได้รับไปศึกษาหาความรู้อื่น ๆ เพิ่มเติมได้

ดังนั้น จึงถือได้ว่ากลวิธีสอนของครูมีความหมายและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อนักเรียน
ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน และต่อพฤติกรรมของนักเรียน เป็นต้น

ในการกำหนดกลวิธีสอนของครูนั้น ครูควรยึดถือสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อประโยชน์ใน
การสอนสูงสุด คือ

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษาและจุดมุ่งหมายของบทเรียน
2. ลักษณะของเนื้อหาวิชาที่ทำการสอน
3. ลักษณะต่าง ๆ ของนักเรียน
4. คุณลักษณะของตัวครูเอง
5. สถานที่ อุปกรณ์ หรือบุคลากร และเครื่องช่วยอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน

จากความสำคัญดังกล่าวพอจะสรุปลักษณะของการสอนที่ดีตามแนวทางการสอนแผนใหม่
ในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้ คือ¹

1. สอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual differences)
ในการสอนครูควรจัดกิจกรรมไว้หลาย ๆ อย่าง เพราะนักเรียนมีความสนใจ ความสามารถ
ความถนัดที่แตกต่างกัน ครูควรจัดแปลงบทเรียนให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างเด็กนักเรียน
แต่ละคน ครูอาจแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม (Grouping) ตามความสามารถ ตามความสนใจ
ตามวุฒิภาวะของนักเรียน เพื่อให้แต่ละกลุ่มสามารถทำงานหรือทำกิจกรรมได้ตามความสามารถ
ของตน พวกเขาเรียนเก่งหรือเรียนเร็วจะได้ก้าวไปส่วนพวกเขาเรียนอ่อนก็จะได้เรียนตามลำดับของ
ตนไม่มีการถ่วงกันทุก ๆ กลุ่มก็จะได้พยายามเรียนจนสุดขีดของตน

2. สอนโดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยา สอนตามหลักพัฒนาการของเด็กวัยต่าง ๆ (Child
development) และสอนตามหลักจิตวิทยาการศึกษา เช่น เด็กเล็กหรือในระดับชั้นประถมศึกษา
มีความสนใจในบทเรียนระยะสั้น ๆ และเด็กจะเคลื่อนไหวอยู่เสมอไม่อยู่นิ่ง ดังนั้น เวลาที่ครู
ใช้สอนควรเป็นระยะเวลาสั้น นอกจากนี้ ควรให้เด็กได้ทำกิจกรรมให้มาก ๆ

¹ รุ่งทิวา จักรกร, วิธีสอนทั่วไป. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
ม.ป.ป.), หน้า 31.

3. สอนโดยยึดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและบทเรียนเป็นหลัก และต้องพยายามจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้การสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์เฉพาะบทเรียนนั้น ๆ ด้วย
4. สอนจากตัวอย่างไปหากฎเกณฑ์ ไม่ว่าจะสอนบทเรียนวิชาใดก็ตามควรยกตัวอย่าง และให้นักเรียนช่วยหาตัวอย่างอื่น ๆ อีก แล้วให้เด็กสังเกตและช่วยกันสรุปตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นเอง
5. สอนจากการทดลองไปหาการสรุปตั้งกฎเกณฑ์ โดยการส่งเสริมให้เด็กนักเรียนได้เจริญงอกงามทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญามุ่งให้เด็กนักเรียนมีความรู้ มีความเข้าใจ มีทักษะและเจตคติที่ดีต่อการเรียนด้วย คือให้ได้ทั้งความรู้ ความชำนาญ และทำที่ที่ดีต่อสิ่งที่เรียนนั้น เช่น สอนวิชาสุขศึกษา นอกจากมุ่งความรู้แล้วควรมุ่งให้นักเรียนได้ทดลอง นำความรู้ที่ไปปฏิบัติ รวมทั้งตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมสุขภาพขึ้นมาเอง จะทำให้นักเรียนเกิดแนวคิดที่ดีทางสุขภาพขึ้นมา
6. สอนจากสิ่งที่ใกล้ตัวไปหาสิ่งที่ไกลตัว เป็นการเร้าความสนใจของเด็กนักเรียนได้ง่าย เช่น สอนการรักษาความสะอาดของตนเอง ครอบครัว ก่อนที่จะสอนเรื่องการรักษาความสะอาดในชุมชน
7. สอนให้เด็กนักเรียนรู้จักอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย คือสอนให้เคารพนับถือในตัวของผู้อื่น และตลอดจนความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักที่จะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น รู้จักการทำงานร่วมกันและประสานสัมพันธ์กันได้ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน การทำให้นักเรียนรู้จักวิถีทางประชาธิปไตยนี้จะต้องเป็นการให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง ๆ และครูควรจะสอดแทรกในขณะการเรียนการสอนเสมอ
8. สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม (From the concrete to the abstract) ในการสอนเรื่องใด ๆ ก็ตาม ครูต้องมีอุปกรณ์การสอนเสมอ ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจเรื่องที่เรียน อุปกรณ์การสอนทำให้เด็กได้เรียนรู้ประสบการณ์ตรงถ้าเป็นการกระทำด้วยตนเองจะดีที่สุด เพราะการกระทำส่วนมากจะเป็นรูปธรรม สิ่งที่เด็กได้กระทำนั้นคือกิจกรรมต่าง ๆ นั้นเอง
9. สอนจากสิ่งง่ายไปหาสิ่งที่ยาก เพราะสิ่งง่ายจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ และเป็นพื้นฐานในการเรียนเรื่องยาก ๆ ต่อไป ลักษณะของเนื้อหาที่ครูสอนต้องให้เหมาะสมกับ

วัยและความเจริญเติบโตของเด็กนักเรียน ให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยวิธีการที่เหมาะสมแก่ระดับวุฒิภาวะของเด็ก (Maturation level) เช่น การสอนเริ่มต้นด้วยสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่ใกล้ชิดตัวเด็ก และเด็กได้เคยมีประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมนั้นแล้ว จะทำให้เด็กสนใจและเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเข้าใจได้

10. สอนโดยการแนะนำให้ให้นักเรียนเรียนด้วยตนเอง คือการสอนโดยวิธีนำทางครูจะไม่เป็นผู้บอกให้ทุกอย่าง ครูจะไม่เป็นผู้บังคับแต่จะเป็นผู้แนะนำแนวทางให้นักเรียนได้คิดได้พิจารณาเองว่าควรเรียนอย่างไร ควรใช้วิธีการอย่างไร เป็นต้น โดยครูจะคอยให้ความช่วยเหลือและให้ความสนับสนุนอยู่อย่างใกล้ชิด เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เป็นตัวของตัวเอง ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมดังนี้คือเด็กนักเรียนจะรู้จักกำกับการและอำนวยความสะดวกตนเองได้ (Self-direction) เด็กนักเรียนจะรู้จักบังคับควบคุมการกระทำของตนเอง (Self-control) เด็กนักเรียนจะรู้จักแนะนำตนเองให้เรียนรู้ได้ (Self-guidance) และเด็กนักเรียนจะรู้จักกระทำและปฏิบัติด้วยตนเอง (Self-initiation)

สำหรับการสอนที่จะทำให้นักเรียนเกิดความเจริญงอกงามทุกด้านนั้น ครูจะต้องยึดหลักต่างๆ ดังที่กล่าวมา จะทำให้กระบวนการเรียนการสอนได้ดำเนินไปตามจุดมุ่งหมาย

4. หลักจิตวิทยาพื้นฐานบางประการในการเรียนการสอน

อาจารย์รุ่งทิวา จักรกร ได้กล่าวถึงการนำทฤษฎีพัฒนาการของมนุษย์มาใช้เพื่อจัดกระบวนการเรียนการสอนให้ได้ผล โดยกล่าวถึงทฤษฎีของ Piaget และ Erikson ดังนี้

4.1 เปียเจต์ (Piaget) ได้สรุปถึงวัยที่เด็กนักเรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดต่างๆ กัน ดังนี้

- แรกเกิดถึง 2 ปี (Sensory - motor stage) วัยนี้จะเรียนรู้ได้ดีจากประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหวของตน
- ตั้งแต่ 2 ถึง 6 ปี (Representational stage) จะเรียนภาษาได้ดี
- ตั้งแต่ 6 ถึง 12 ปี (Operational stage) เรียนรู้จากกิจกรรมการกระทำด้วยมือ และการปฏิบัติได้ดี

- ตั้งแต่ 12 ถึง 15 ปี (Formal operation) สามารถเรียนรู้และคิดเชิงนามธรรมแบบผู้ใหญ่ได้ดี

จากทฤษฎีของเปียเจต์จะนำไปสู่การเน้นถึงความสำคัญในการสอนโดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาว่า การสอนที่จะให้ได้ผลเหมาะแก่วัยของนักเรียน ควรเป็นการสอนจากกิจกรรมและรูปธรรมให้มาก จะทำให้นักเรียนเกิดประสบการณ์เกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่า สำหรับการสอนที่ต้องอาศัยความจำและความเข้าใจสัญลักษณ์ที่เป็นนามธรรมเด็กนักเรียนจะเรียนได้เร็วในขั้นโตขึ้นไป

4.2 อิริค อิริคสัน (Erik Erikson) เป็นนักจิตวิทยาอีกผู้หนึ่งที่ได้ให้ทฤษฎีพัฒนาการทางอารมณ์ของมนุษย์ไว้ดังนี้

- แรกเกิด ถึง 1 ปี พัฒนาความรู้สึกที่จะไวใจหรือไม่ไวใจโลก
- ตั้งแต่ 1 ถึง 3 ปี พัฒนาความเป็นอิสระ เป็นตนของตนเองหรือความลังเลไม่แน่ใจในตนเอง
- ตั้งแต่ 3 ถึง 6 ปี พัฒนาความคิดริเริ่ม หรือความประหวั่นไม่กล้า
- ตั้งแต่ 6 ถึง 12 ปี พัฒนาความขยันหรือความด้อยความสามารถของตน
- วัยรุ่น พัฒนาการรู้จักตนหรือความเลือนลอยสับสน
- วัยผู้ใหญ่ตอนต้น พัฒนาความสนิทชิดเชื้อหรือความเปล่าเปลี่ยว
- วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง พัฒนาความรักลูกหลานหรือความหมกมุ่นในตน
- วัยผู้ใหญ่ตอนปลาย พัฒนาความมั่นคงในศีลธรรมหรือความหดหู่ห่อเหี่ยว

จากทฤษฎีของอิริคสันจะเห็นได้ว่ามนุษย์มีประสบการณ์ในชีวิตที่ดี ก็จะมีพัฒนาการทางบวก เช่น มีความไวใจโลก มีความขยัน ฯลฯ แต่ถ้ามีประสบการณ์ที่ไม่ดีก็จะพัฒนาการทางลบ เช่น ความไม่ไวใจโลก ความหดหู่ ห่อเหี่ยว เป็นต้น

จากหลักจิตวิทยาพื้นฐานบ่งประการในการเรียนการสอนดังกล่าวครูผู้สอนควรคำนึงถึงหลักใหญ่ๆ ในการสอนที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการ เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพตามศักยภาพของตัวนักเรียน ดังนี้คือ

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง (Active participation) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อนักเรียนได้มีกิจกรรมร่วมด้วยตนเอง ถ้านักเรียนนั่งฟังครูอธิบายเพียงอย่างเดียวโดยที่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนรู้ของนักเรียนจะเกิดขึ้นได้ยากหรืออาจจะไม่เกิดขึ้นเลยก็ได้ ดังนั้น ในการสอนครูจึงควรวางแผนการสอนให้นักเรียนมีกิจกรรมให้มาก เช่น

ตัวอย่างที่ 1 การสอนให้เด็กใช้ผ้าสามเหลี่ยม วิธีแรกครูควรอธิบายการใช้ผ้าสามเหลี่ยม ประโยชน์ของผ้าสามเหลี่ยม วิธีต่อมาคือสาธิตการพันผ้าสามเหลี่ยมให้นักเรียนดู ครูอาจติดภาพขั้นตอนการพันผ้าสามเหลี่ยม ต่อมาครูให้นักเรียนลองทำตามที่ครูได้อธิบายประกอบสาธิต แล้วครูลองประเมินพฤติกรรมของนักเรียนว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ครูได้กำหนดไว้หรือไม่

ตัวอย่างที่ 2 การสอนให้เด็กรู้จักชนิดของผักและผลไม้ สถานการณ์แรกนักเรียนเรียนโดยดูจากภาพประกอบถึงลักษณะของผักผลไม้บางชนิด โดยครูอธิบายและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถาม นักเรียนจะมีโอกาสร่วมหรือมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนมากในสถานการณ์ ครูจะไม่ได้คำตอบจากรายบุคคลเพราะจะมีนักเรียนเพียงไม่กี่คนที่มีส่วนร่วม สถานการณ์ที่สอง นักเรียนนั่งฟังเฉยๆ แทบไม่มีกิจกรรมให้ทำ นักเรียนจะนั่งฟังอย่างเดียว สถานการณ์ที่สาม ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด โดยให้นักเรียนได้จับต้องสัมผัสกับผักและผลไม้ชนิดต่าง ๆ รู้จักแยกแยะรูปร่างของผักและผลไม้ที่มีรูปร่างลักษณะเหมือนกันและแตกต่างกัน นักเรียนได้เปรียบเทียบ นักเรียนได้ตอบคำถาม นักเรียนได้ร่วมกระบวนการอย่างเต็มที่ และมีปฏิริยาโต้ตอบกับวัสดุอุปกรณ์ที่กำลังศึกษา การที่นักเรียนมีส่วนร่วมหรือมีปฏิริยาโต้ตอบนี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการเรียนรู้

จากสถานการณ์ดังกล่าวที่กำหนดให้ นักเรียนจะมีโอกาสโต้ตอบกับปัญหาที่ครูกำหนดให้ และปัญหานั้นกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ดังนั้น คำถามของครูจึงจัดเป็นสิ่งกระตุ้นหรือสิ่งเร้า (stimulus) ที่ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

การจัดเสนอสิ่งเร้านั้นกระทำได้หลายทาง เช่น อาจจะเป็นคำถามของครู หนังสือ เทป รูปภาพ ของจริง แบบจำลองต่าง ๆ ภาพยนตร์หรือสิ่งอื่น ๆ นอกจากนี้ ครูจะต้องประเมินพฤติกรรมของนักเรียนให้ได้ จนแน่ใจว่านักเรียนมีปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่

ครูจัดขึ้น และครูต้องคำนึงเสมอว่าควรใช้วิธีการจูงใจให้นักเรียนได้แสดงพฤติกรรม ไม่กระทำ โดยการบังคับ นั่นคือไม่ใช้สิ่งเร้าบังคับให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมนั่นเอง

2. การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feed back) การให้ข้อมูลย้อนกลับที่เหมาะสมและทันเวลาที่ จะทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนเกิดขึ้นได้ดี นักเรียนจะสามารถหาสาเหตุของการกระทำที่ผิดพลาดในคราวแรกได้ การให้ข้อมูลย้อนกลับควรควรทำเป็นรายๆ ไป ให้นักเรียนเห็นความรักชัดแจ้งซึ่ง เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ครูไม่ควรอธิบายข้อบกพร่องรวมๆ กันไป เพราะจะทำให้เด็กไม่รู้ว่าตนเองทำผิดหรือบุคคลอื่นทำผิดข้อมูลย้อนกลับอาจได้จากการเฉลยคำตอบ การเฉลยแบบฝึกหัด ถ้านักเรียนได้มีโอกาสแก้ไขข้อบกพร่อง นักเรียนจะมีกำลังใจเรียนขั้นต่อไป นอกจากนี้ ครูต้องคำนึงเสมอว่าการให้ข้อมูลย้อนกลับควรกระทำทันทีจึงจะทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนดีขึ้น

3. ให้นักเรียนรู้สึกประสบผลสำเร็จ (Success experience) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้านักเรียนรู้สึกว่าได้ประสบความสำเร็จ ทำได้ถูกต้อง เพราะถ้านักเรียนทำกิจกรรมใดแล้วทำผิดอยู่ร่ำไปจะทำให้ให้นักเรียนผู้นั้นเกิดความรู้สึกท้อถอย เบื่อหน่าย ไม่อยากเรียน ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรจัดกิจกรรมที่นักเรียนพอจะสามารถทำได้มิให้ยากเกินไปจนเกิดความท้อถอย แต่ก็ไม่ง่ายจนเกินไป เมื่อนักเรียนได้ทำกิจกรรมที่ครูจัดให้แล้วสามารถทำได้ นักเรียนจะรู้สึกภูมิใจในตนเอง

การสร้างความรู้สึกสำเร็จหรือความภาคภูมิใจให้แก่แก่นักเรียนนั้น เป็นการเสริมแรง (Reinforcement) ซึ่งครูอาจกระทำได้หลายวิธี เช่น การยกย่องชมเชยนักเรียน การยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน เป็นต้น

4. สอนทีละขั้นตอน (Gradual approximation) หมายถึงการเรียนตามขั้นตอนย่อยๆ แล้วค่อยๆ นำไปสู่การบรรลุพฤติกรรมที่เป็นเป้าหมายสุดท้ายนั่นเอง แต่ถ้าครูผู้สอนคาดหวังแต่แรกว่าจะทำให้นักเรียนกระทำพฤติกรรมที่เป็นเป้าหมายสุดท้ายเลย โดยที่ครูไม่ช่วยแนะนำเป็นขั้นๆ ไป นักเรียนก็จะไม่บรรลุความสำเร็จ และจะเลิกเรียนไป ฉะนั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าครูผู้สอนจะจัดแบ่งขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนให้เป็นขั้นตอนสั้นๆ พอสมควร พอที่จะให้นักเรียนได้สามารถทำสำเร็จ มีกำลังใจอยากเรียนรู้ต่อไป

ถ้านักเรียนได้เรียนรู้ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว รวมทั้งครูผู้สอนมุ่งเน้นการเรียนการสอนตามหลักเกณฑ์นั้นแล้ว จะมีผลทำให้กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ นักเรียนสามารถจดจำได้นาน อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการเรียนการสอน ถึงแม้จะมีหลักการที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้มากมาย แต่ครูผู้สอนต้องคำนึงและตระหนักเสมอว่า ไม่ว่าจะเป็นการสอนในลักษณะใด จะต้องสอนให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นได้ และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตได้

5. ลักษณะของครูที่ดี

ลักษณะการสอนที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับตัวครูเป็นสำคัญ ดังนั้น บุคคลที่จะเป็นครูที่ดีควรทราบถึงลักษณะของครูที่ดี ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นลักษณะของครูที่ดีในความคิดเห็นของแต่ละบุคคล ในปัจจุบันได้มีการวิจัยถึงลักษณะของครูที่ดีโดยกรมการฝึกหัดครูกระทรวงศึกษาธิการได้ทำการวิจัยเรื่องลักษณะครูที่ดี โดยการสอบถามจากบุคคลหลายฝ่าย คือจากตัวนักเรียน ผู้ปกครอง ครู และศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยสรุปว่า

1. ด้านคุณธรรมและความประพฤติ ได้แก่ ความเที่ยงธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต การตรงต่อเวลา ร่าเริงแจ่มใส รู้จักเสียสละ วาจาสุภาพเรียบร้อยเป็นกันเองกับเด็ก และเข้ากับเด็กได้ เป็นตัวอย่างในความประพฤติดี มีมนุษยสัมพันธ์ แต่งกายเรียบร้อย มีบุคลิกลักษณะดี มีความสุภาพอ่อนโยน เว้นจากอบายมุขต่าง ๆ ไม่ทำตัวเสเพล มีระเบียบวินัย มีอารมณ์มั่นคง มีความเมตตาปรานี รู้จักปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นคนมีเหตุผล รู้จักสิทธิและหน้าที่

2. ด้านความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อันเป็นหลักสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นครูที่จะให้การศึกษาแก่นุชนของชาติให้มีความรักและหวงแหนในสิ่งที่ป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นไทย

3. ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงาน รู้จักเตรียมการสอนเพื่อให้ผลการเรียนของนักเรียนบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ เอาใจใส่การสอนและการอบรมความประพฤติและปลูกฝังค่านิยมอันดีงามให้แก่ นักเรียน มีความขยันขันแข็ง มีความกระตือรือร้นที่จะทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด มีศรัทธาต่ออาชีพครู และอุทิศตัวเพื่อการศึกษาของนักเรียน และในฐานะเป็นข้าราชการครู

จะต้องรักษาความลับของทางราชการ นอกจากนี้ ครูยังจะต้องมีสุขภาพดีทั้งทางกายและจิตใจ เอาใจใส่ป้องกันโรคติดต่อ พยายามเข้าใจเด็ก รู้จักติดต่อกับผู้ปกครองเด็ก

4. ความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร รู้จิตวิทยาการพูด การอธิบายบทเรียนแจ่มชัด รู้จักใช้ภาษาอย่างถูกต้อง

5. เอาใจใส่ค้นหาหาความรู้อยู่เสมอ รู้และติดตามความเคลื่อนไหวทางการศึกษาอยู่เสมอ โดยเฉพาะแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตร รู้จักปรับปรุงวิธีสอนให้ใหม่และเหมาะสมอยู่ตลอดเวลา หาโอกาสที่จะปรับปรุงตัวเองในด้านวิชาการให้ก้าวหน้าอยู่เสมอโดยไม่หยุดยั้ง

นอกจากนี้ รองศาสตราจารย์รัตนา เสงส์สวัสดิ์ แห่งภาควิชาพลานามัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้กล่าวสรุปคุณลักษณะของครูสุขศึกษาที่ดีไว้ดังนี้ คือ

1. จะต้องมีความรู้ทางด้านวิชาการ เป็นอย่างดี ซึ่งประกอบไปด้วย

1.1 มีความรู้ทางวิชาพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อที่จะเป็นพื้นฐานในการศึกษาหาความรู้ในขั้นสูงต่อไป

1.2 มีความรู้อย่างกว้างขวาง ละเอียด ถูกต้อง เกี่ยวกับวิชาที่ตนเองสอนเป็นอย่างดี ซึ่งครูจะต้องหาความรู้อย่างแตกฉาน เพื่อที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนได้อย่างเข้าใจและลึกซึ้ง รวมทั้งการแก้ไขและตอบปัญหาของนักเรียนได้เป็นอย่างดี ในกรณีที่ครูไม่สามารถตอบคำถามเด็กให้ถูกต้องและเข้าใจ ครูก็ไม่ควรตำหนิหรือตอบชนิดขอไปที ควรจะหาทางออกโดยการขอเวลาไปศึกษาค้นคว้า เพื่อจะได้คำตอบที่ถูกต้องให้แก่นักเรียน

1.3 มีความรู้ทางโครงสร้างของวิชาสุขศึกษา เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้

1.4 ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาตนเองให้มีวิชาการใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาสุขศึกษามีรายงานผลวิชาการใหม่ ๆ ออกมาอยู่เสมอ ครูสุขศึกษาจะต้องให้ทันสมัยต่อความรู้ใหม่ ๆ ที่ได้เผยแพร่ออกมา เพื่อให้ทันสมัยต่อความก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงนี้

1.5 มีความรู้ในเรื่องหลักสูตร ขอบข่ายของพฤติกรรม และขอบข่ายของเนื้อหา ตั้งแต่มัธยมศึกษาตอนต้น ตลอดจนถึงในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และสามารถนำไปใช้ได้ถูกต้องตามทิศทางของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้

1.6 มีความรู้ในเรื่องการวัดและการประเมินผล สามารถเข้าใจในข้อสอบแบบต่าง ๆ และสามารถเขียนข้อสอบได้เป็นอย่างดี ตลอดจนมีความเข้าใจหลักการวัดผล การให้คะแนน การจัดระดับคะแนน และการประเมินผล

2. มีความรู้ความสามารถทางด้านการสอน

นักเรียนส่วนมากเคยประสบปัญหาเกี่ยวกับครูที่มีความรู้ทางด้านวิชาการมาเป็นอย่างดี แต่ขาดศิลปะการสอน ทำให้เด็กนักเรียนไม่รู้เรื่อง ดังนั้น ครูที่ดีนอกจากจะมีความรู้ทางด้านวิชาการเป็นอย่างดีแล้ว จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถทางด้านการสอนหรือสามารถถ่ายทอดความรู้ให้เป็น และจะต้องเกิดผลคืออีกด้วย นอกจากนั้น ครูจะต้องหมั่นปรับปรุงค้นคว้าหาเทคนิควิธีการสอน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามลักษณะของเนื้อหา วัยของเด็ก ความสามารถ ความสนใจ ตลอดจนสภาพแวดล้อมของเด็ก เพื่อให้การสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความรู้ความสามารถทางด้านการสอนของครูพอจะสรุปได้ ดังนี้

2.1 มีความสามารถในการวิเคราะห์เนื้อหา ความมุ่งหมาย และสามารถทำตารางวิเคราะห์หลักสูตรได้ตรงตามจุดประสงค์ของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้

2.2 มีความสามารถในการทำโครงการสอนระยะยาว แผนการสอนแบบหน่วย และการทำบันทึกการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอน

2.3 มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่จะสอนได้เป็นอย่างดี

2.4 มีความสามารถในการเลือกและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ได้วางไว้

2.5 มีความเข้าใจในลำดับขั้นของการสอน ให้ดำเนินไปได้อย่างน่าสนใจ

2.6 มีความสามารถในการใช้คำถาม การอธิบาย การปกครองชั้น การใช้กระต๋านคำ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.7 มีความสามารถในการตอบคำถามของนักเรียนได้ตรง ถูกต้องและชัดเจน

2.8 มีความสามารถกระตุ้นให้นักเรียนมีพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่ครูได้กำหนดไว้

2.9 มีความสามารถในการใช้หนังสือแบบเรียน คู่มือครู สื่อการสอนได้เป็นอย่างดี

2.10 มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งสอนให้นักเรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3. มีคุณสมบัติส่วนตัวและทางสังคม

3.1 บุคลิกลักษณะ เป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมให้นักเรียนมีเจตคติต่อครูได้ดีหรือไม่ดีได้ ครูจะต้องสามารถเรียกร้องความสนใจให้นักเรียนศรัทธาและยอมรับคำแนะนำจากครูได้เป็นอย่างดี ลักษณะต่อไปนี้จะเป็นการเสริมสร้างบุคลิกลักษณะของครู ได้แก่

- ความกระตือรือร้นเกี่ยวกับวิชาที่สอนและการสอน
- มีความเข้าใจในนักเรียนที่จะสอนได้เป็นอย่างดี
- ลักษณะต่างๆ ที่ผิดธรรมชาติของครู พยายามอย่าแสดงออกเด็กจะสังเกตเห็นและนำมาล้อเลียน วิพากษ์วิจารณ์
- พูดเสียงดัง ฟังชัดแจน แต่ไม่ตะโกน สุภาพเหมาะกับเพศ วัย
- รู้จักควบคุมอารมณ์ให้มั่นคง เป็นคนหนักแน่น สุขุม รอบคอบ อุดม เสียสละ ยุติธรรม ไร่ เรียงแจ่มใส

3.2 ความตระหนักทางสังคม

- มีไหวพริบปฏิภาณในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างดี
- การแต่งกายสุภาพ เรียบร้อย สะอาด ถูกกาลเทศะและแสดงถึงรสนิยมสูง
- การใช้คำพูดแสดงถึงความเป็นผู้มีวิชาวาทและมีคุณภาพ
- มีอารมณ์ขันอย่างเข้าท่า

4. มีเจตคติที่ดี

4.1 เจตคติที่ดีต่ออาชีพครูจะต้องมีเจตคติต่ออาชีพดังนี้ คือ

- 4.1.1 มีศรัทธาในอาชีพครูมีความรัก ความพอใจ และเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู
- ยอมรับว่าอาชีพครูเป็นอาชีพที่เสียสละ โดยมีการให้มากกว่าการรับ

- เอาใจใส่คอยแนะนำช่วยเหลือผู้ศิษย์ ตลอดจนมีความปรารถนาดีต่อศิษย์
- สอนศิษย์ด้วยความบริสุทธิ์ ไม่อมนงูมิ
- หมั่นปรับปรุงการสอนของตนเองอยู่เสมอ
- ให้ความร่วมมือกับวงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
- ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการศึกษา
- มีความสามารถในอาชีพ

4.1.2 มีจรรยาบรรณ คือ

- มีความซื่อสัตย์ อุดหนุน เสียสละ ขยันหมั่นเพียร เพื่อสั่งสอนศิษย์ให้บรรลุเป้าหมาย
- มีความยุติธรรม มีเหตุ มีผล
- รักษาระเบียบวินัย และประเพณีที่ดีงาม
- มีความสุภาพเรียบร้อย ไม่ให้ร้ายคนอื่น
- มีมารยาทในการติดต่องานตามลำดับชั้นตอนของสายงาน
- รักษาความลับของศิษย์
- มีความรับผิดชอบ
- ติดตามผลการก้าวหน้าของศิษย์ทั่วถึงกัน
- ศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ ให้ทันเหตุการณ์
- นำเทคนิคการสอนใหม่ๆ มาใช้

4.1.3 มีคุณสมบัติส่วนตัวคือ

- มีความซื่อตรง
- สติปัญญาดี
- มีความกระตือรือร้น

- มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- มีความรับผิดชอบต่อนักเรียนและงานที่ได้รับมอบหมาย
- มีสุขภาพดี
- มีความสุภาพอ่อนโยน
- มีจิตใจดี โอบอ้อมอารี
- มีความสามัคคี
- ตรงต่อเวลา
- มีความยุติธรรม
- ปฏิบัติตนถูกต้องตามกฎระเบียบของสังคม
- มีระเบียบวินัย
- เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กนักเรียน ไม่สูบบุหรี่
- รักษากลิ่นปาก กลิ่นตัว

4.2 เจตคติต่อนักเรียน

การสอนจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ครูได้วางไว้ ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของนักเรียนด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้น ครูควรจะมีความรู้สึกต่อนักเรียนในทางที่ดีไว้ก่อนเสมอ คอยดูแลเอาใจใส่ และติดตามผลความก้าวหน้าของนักเรียนอยู่เสมอ ซึ่งครูจะต้องเข้าใจเด็กนักเรียนดังต่อไปนี้ คือ

- รู้จักเด็กนักเรียนเป็นรายบุคคล คุณสมบัติส่วนตัวและด้านการเรียน
- วินิจฉัยปัญหาของนักเรียนที่มีอุปสรรคต่อการเรียน
- วางโครงการสอนสำหรับเด็กเก่งและไม่เก่งได้
- ใช้วิธีการสอนที่แตกต่างกัน
- สอนซ่อมเสริม
- รู้จักวางโครงการสอนเป็นรายบุคคล
- นำจิตวิทยามาใช้ เช่น การเสริมกำลังใจโดยการให้คำชมเชย รางวัล ฯลฯ

5. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ในการสอนวิชาสุขศึกษา ครูจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่าย เช่น ผู้บริหาร โรงเรียน ฝ่ายวิชาการ ธุรการ ครู อื่นๆ ผู้ปกครองนักเรียน แพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตลอดจนบุคคลทั่วไป ดังนั้น ครูจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีดังต่อไปนี้ คือ

- สามารถเข้ากับบุคคลอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี
- วางตัวได้เหมาะสมกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย
- ใช้คำพูดได้อย่างเหมาะสม สุภาพ อ่อนน้อม พูดในสิ่งที่ควรพูด
- วางตัวให้เป็นที่เคารพยำเกรงต่อผู้พบเห็น
- ให้ความร่วมมือกับส่วนรวม
- รู้จักเสียสละ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่
- มีน้ำใจเป็นนักกีฬา
- ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม
- มีความประพฤติดี และเป็นที่ยอมรับของสังคม

6. นอกจากคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้น ครูที่ดีควรมีลักษณะพิเศษแตกต่างออกไปอีก คือ

- มีเมตตาธรรม
- มีอิทธิบาทสี่ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

6. การเตรียมการสอน

สิ่งสำคัญสำหรับครูทุกคนไม่ว่าจะเป็นครูใหม่หรือครูเก่า คือการเตรียมการสอนก่อนที่จะทำการสอน ในการเตรียมการสอนของครูนั้นจำเป็นต้องศึกษาหลักสูตร คู่มือครูลงมือการวางแผนการสอน ลงมือทำบันทึกการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวางแผนการสอน (Planning for Instruction) เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ครูผู้สอนได้จัดกระบวนการเรียนการสอนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามทำแผนการสอนโดยละเอียดไว้ให้ เพื่อสะดวกแก่ครู

ผู้สอน และเพื่อการจัดการศึกษาที่มุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้น ก่อนทำการสอนหรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละครั้ง ครูผู้สอนต้องเตรียมการสอนโดยศึกษาจากแผนการสอนและสื่อการเรียนรู้อื่น ๆ ที่ได้เสนอแนะไว้ในแผนการสอน แล้วจึงทำแผนการสอนออกมาเป็นกำหนดการสอน สิ่งที่คุณสอนพึงถือเป็นแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้แผนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ คือ

- ควรพิจารณาคาบเวลาที่กำหนดให้เพื่อจะได้สอนให้ครบตามเนื้อหาและเวลาตลอดภาคการศึกษา หรือตลอดปีการศึกษา
- ทำกำหนดการเรียนการสอน
- ศึกษาความคิดรวบยอดของแต่ละเรื่อง แล้วพยายามทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดขึ้น
- ศึกษาจุดประสงค์ของแต่ละหัวเรื่องแต่ละข้อ แล้วยึดจุดประสงค์ดังกล่าวเป็นเป้าหมายของการสอน และการจัดกิจกรรมทุกครั้ง ทั้งนี้ ควรกำหนดเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
- กิจกรรมการเรียนและสื่อการเรียนที่เสนอไว้ในแผนการสอน เป็นเพียงส่วนหนึ่งของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายตามจุดประสงค์ของการเรียน ครูผู้สอนอาจจะจัดกิจกรรมและใช้สื่อการเรียนอื่นใดอีกก็ได้ที่เห็นว่าสามารถทำให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายในการเรียนการสอน
- เนื้อหาวิชาการที่กำหนดในแผนการสอน เป็นหัวข้อย่อยแต่ละหัวเรื่อง ครูผู้สอนต้องศึกษารายละเอียดของเนื้อหาแต่ละข้อให้เข้าใจก่อนสอน โดยศึกษาจากตำราคู่มือครู และสิ่งอื่นใด
- การวัดผลประเมินผลเช่นเดียวกับกิจกรรมและสื่อการเรียน คือ เป็นเพียงข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอนทั่วไป ครูผู้สอนอาจมีวิธีการวัดผลประเมินผลอื่นใดก็ได้ ถ้าเห็นว่าเป็นวิธีที่จะตรวจสอบได้ว่านักเรียนบรรลุจุดประสงค์ของการเรียนหรือไม่เพียงใด

การวางแผนการสอนนั้นมีความจำเป็นสำหรับกระบวนการสอน ครูทุกคนควรวางแผนการสอนไว้โดยละเอียด เพราะถ้าเผื่อว่าตนเองสอนไม่ได้โดยมีเหตุจำเป็นบางประการ ครูท่านอื่นจะได้ทำการสอนแทนได้

ประโยชน์ที่สำคัญของการวางแผนการสอน คือจะช่วยให้ครูได้มีการเตรียมตัวที่จะเผชิญปัญหาต่าง ๆ และเตรียมกิจกรรมในห้องเรียนให้เหมาะสมกับบทเรียน และนักเรียน ตลอดจนเตรียมวิธีการถ่ายทอดเนื้อหาให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพของครู นอกจากนี้ประโยชน์ดังกล่าวแล้วการวางแผนการสอนยังมีประโยชน์ดังต่อไปนี้ คือ

- เพื่อลดการทำงานให้กับครู
- เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับครู
- เพื่อครูจะได้มีเวลาเตรียมสื่อการสอนก่อนทำการสอน
- เพื่อสนองความต้องการของนักเรียน เพราะนักเรียนแต่ละห้องจะมีความแตกต่างกัน
- เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน เพราะสามารถวิเคราะห์ข้อบกพร่องหรือปัญหาต่าง ๆ ที่ผ่านมาได้ตามลักษณะของระบบ นับตั้งแต่การกำหนดความคิดรวบยอดการตั้งจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมในการสอน การกำหนดเนื้อหา การกำหนดกิจกรรมและสื่อการสอน และการกำหนดการวัดผลประเมินผลว่าเป็นไปตามความคาดหวัง หรือตามจุดประสงค์หรือไม่

การวางแผนการสอนจัดว่าเป็นการเตรียมการสอนที่สำคัญของครู ถึงแม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะได้พยายามทำแผนการสอนเพื่อช่วยเหลือครูให้ดำเนินการสอน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ครูก็จะต้องวางแผนการสอนของตนเองโดยเฉพาะด้วย เพราะแผนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการนั้นส่วนมากจะให้แนวทางไว้กลาง ๆ การเสนอแนะกิจกรรมก็จะเสนอไว้หลาย ๆ กิจกรรมให้ครูได้เลือกใช้หน้าที่ของครูผู้สอนก็คือจะต้องวางแผนต่อว่าจะใช้กิจกรรมใด จะใช้อย่างไร จะใช้เครื่องมืออะไรช่วย นอกจากนี้ รายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ครูจะต้องวางแผนให้เหมาะกับพื้นฐานของนักเรียน เพื่อให้การเรียนการสอนได้พอดีที่สุด

สำหรับขั้นตอนในการวางแผนการสอนนั้น จะแบ่งเป็น 3 ชนิด คือ แผนการสอนระยะยาวหรือโครงการสอน ซึ่งเป็นการวางแผนการสอนตลอดภาคเรียน หรือตลอดปีการศึกษา ชนิดที่สองคือแผนการสอนสำหรับหน่วยการสอน และชนิดสุดท้ายคือแผนการสอนระดับบทเรียนหรือบันทึกการสอน (สำหรับนักศึกษาวิชาเอกสุขศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

จะต้องศึกษารายละเอียดต่างๆ ในวิชาพฤติกรรมการสอนวิชาสุขศึกษา 2 ต่อไป ดังนั้น ในการ
เรียบเรียงตำราจึงไม่ได้กล่าวรายละเอียดของขั้นตอนในการวางแผนการสอนต่างๆ ไว้)

7. สรุป

หลักทั่วไปในการสอนมีความสำคัญสำหรับบุคคลที่จะเป็นครู เป็นสิ่งที่คนเป็นครูควรมี
เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อที่จะทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ
คนเป็นครูจะต้องมีแนวคิดในการสอนที่ดี อย่างน้อยควรมีหลักปรัชญาทางการศึกษาและหลัก
จิตวิทยาไว้ ทั้งนี้ เพื่อผลที่เกิดกับนักเรียนจะเป็นคุณลักษณะของชาติต่อไปในอนาคต ส่วนของ
ลักษณะการสอนที่คนครูต้องมีหลักยึดถือที่พึงปฏิบัติ ทั้งนี้ โดยเอานักเรียนเป็นแกนกลางแล้วพิจารณา
สภาพการต่างๆ ที่ล้อมรอบตัวนักเรียนอยู่นั้น

อาจกล่าวได้ว่า ครูเป็นตัวจักรสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน ดังนั้น
ครูควรพิจารณาที่ตนเองเป็นสำคัญว่ามีคุณสมบัติ คุณลักษณะ พร้อมทั้งจะเป็นครูหรือไม่ นอกจากนี้
ควรพิจารณารายละเอียดปลีกย่อยอื่นๆ ด้วย เพื่อปรับปรุงตนเอง ปรับปรุงวิธีสอนหรือกระบวนการ
การสอนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นไปนั่นเอง

8. คำถามและกิจกรรมประกอบท้ายบทที่ 8

1. จากการที่ได้ศึกษาตามแนวคิดในการสอน นักศึกษาจงอธิบายแนวคิดในการสอน
ของตัวท่านเอง โดยยกเหตุผลประกอบให้สมเหตุผล
2. การสอนที่ดีควรประกอบไปด้วยลักษณะใดบ้าง จงอธิบายพร้อมยกตัวอย่างให้เข้าใจ
3. จงอธิบายลักษณะของครูที่ดีมาเป็นข้อๆ
4. ถ้าสมมติว่าท่านเป็นครู ท่านมีวิธีการเตรียมตัวสอนอย่างไร สำหรับการสอนใน
ชั้น ม.1 วิชา พ.101
5. ท่านจงแสดงความคิดเห็นว่าการสอนสำหรับท่านสำคัญอย่างไร ในรูปแบบของการ
เรียงความ